26.5.2025 YVV/985/2025

Eduskunnan lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

Lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä rikoslain 11 luvun muuttamisesta (HE 47/2025 vp)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä rikoslain 11 luvun muuttamisesta. Lakiehdotus perustuu Euroopan unionin neuvoston rasismin ja muukalaisvihan torjumista koskevaan puitepäätökseen ja sitä koskevaan Euroopan komission Suomea vastaan aloittamaan rikkomusmenettelyyn.

Hallituksen esityksen mukaan rikoslain sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevaan lukuun lisättäisiin vakavan kansainvälisen rikoksen kieltämistä koskeva rangaistussäännös. Tähän rikokseen syyllistyisi se, joka julkisesti kieltää, puolustelee tai vakavasti vähättelee tunnustetun kansainvälisen tuomioistuimen lainvoimaisella ratkaisulla toteamaa joukkotuhontaa, rikosta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikosta tai sotarikosta tavalla, joka on omiaan yllyttämään väkivaltaan tai vihaan kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevassa säännöksessä tarkoitettua ryhmää tai sen jäsentä kohtaan ja häiritsemään yleistä järjestystä. Rikokseen sovellettaisiin myös oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevia säännöksiä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kannattaa osittain hallituksen esitystä.

Valtuutettu katsoo, että ehdotettu erityiskriminalisointi on perusteltu, siltä osin, kun se tarkentaa voimassa olevaa vakavia viharikoksia koskevaa rikosoikeudellista sääntelyä. Joukkotuhonnan, rikosten ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikosten ja sotarikosten julkisen kieltämisen, puolustelemisen tai vakavan vähättelemisen erityiskriminalisointi voidaan katsoa vahvistavan eri vähemmistöön kuuluvien

henkilöiden ja vähemmistöryhmien, erityisesti juutalaisvähemmistöön kuuluvien henkilöiden, oikeuksia ja oikeussuojaa.

Hallituksen esityksessä, ja joissain muissa lausunnoissa asiaan liittyen, on tuotu esille huolia sananvapauden liiallisesta rajoittamisesta esityksen johdosta. Tämä osalta valtuutettu toteaa, että vakavan loukkaavan vihapuheen, josta käsiteltävässä esityksessä on kyse, kriminalisointi, ei Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten sekä niiden nojalla annettujen esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen nojalla, katsota loukkaavan sananvapautta. Päinvastoin näihin kansainvälisiin sopimuksiin sidotut valtiot ovat sitoutuneet siihen, että tällaiset vakavat teot kriminalisoidaan. Lisäksi sananvapauteen viittaaminen tällaisten tekojen puolustamiseksi on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 17 artiklan perusteella laajasti katsottu merkitsevän oikeuksien väärinkäyttöä.

Edellä lausutun lisäksi nyt käsiteltävän esityksen aikaisemmassa lausuntovaiheessa yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnitti hallituksen huomiota erityisesti kahteen asiaan, joita valtuutettu piti ongelmallisena.

Ensimmäinen koski uuden erityiskriminalisoinnin rangaistusasteikkoa ja sen aikaisemmin ehdotettua yhden vuoden rangaistusmaksimia, mikä ei ollut perusteltavissa verrattuna kiihottamista kansanryhmää vastaan säädettyyn kahden vuoden rangaistusmaksimiin. Lievemmän rangaistusasteikon ehdottaminen nykyiseen oikeustilaan verrattuna osoitti jopa jossain määrin näiden vakavien rikosten moitittavuuden vähättelyä, ymmärtämättömyyttä vähemmistöjä suojelevasta oikeussääntelystä ja kunnioituksen puutetta, erityisesti juutalaisvainojen uhreja ja heidän kokemansa kärsimystä kohtaan.

Lievempi rangaistusmaksimi kuin vallitsevassa oikeustilassa olisi ollut vaikeasti perusteltavissa myös nyt toimeenpantavan EU-puitepäätöksen (2008/913/YOS) kanssa, joka edellyttää, että joukkotuhonnan, rikosten ihmisyyttä vastaan ja sotarikosten julkisesta kieltämisestä ja vakavasta vähättelemisestä määrättävät rikosoikeudelliset seuraamukset tulee olla *tehokkaita, oikeasuhtaisia ja varoittavia*.

Valtuutettu on tämän johdosta tyytyväinen siihen, että eduskunnalle lähetetyssä esityksessä on päädytty ehdottamaan vastaavaa rangaistusasteikkoa kuin voimassa olevassa kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevassa pykälässä, jonka nojalla

oikeuskäytännössä tähän asti on annettu tuomioita joukkotuhonnan julkisesta kieltämisestä, puolustelemisesta ja vakavasta vähättelemisestä.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toinen kriittinen huomio aikaisempaan esitysluonnokseen koski sitä, että uusi rikossäännös rajattaisiin tekoihin, jotka suoritetaan tavalla, joka on omiaan häiritsemään yleistä järjestystä. Tältä osin eduskunnalle tuotu esitys ei valitettavasti ole muuttunut. Esitys merkitsisi heikennystä nykyiseen oikeustilaan verrattuna, mikä on vaikeasti perusteltavissa, etenkin kun hallitus ei esityksessään ole tuonut esille painavia perusteluja tällaiselle heikennykselle.

Toistaiseksi joukkotuhonnan julkinen kieltäminen ja vakava vähätteleminen, ollakseen rangaistavaa, ei ole edellyttänyt, että teko olisi omiaan häiritsemään yleistä järjestystä, vaan ainoastaan että julkisesti uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin vähemmistöryhmää esimerkiksi ihonvärin, etnisen alkuperän tai uskonnon perusteella. Kiihottamista kansanryhmää vastaan koskeva pykälä, jonka perusteella teot toistaiseksi on arvioitu, ei sisällä nyt ehdotettua lisäedellytystä, eikä se valtuutetun näkemyksen mukaan ole perusteltavissa nytkään.

Hallituksen esitys sisältää huolestuttavasti muutamia kohtia, joiden perusteella syntyy mielikuva, että nyt erityiskriminalisoinnilla säädettäviin tekoihin mahdollisesti ei suhtauduta riittävällä vakavuudella. Yksi näistä kohdista liittyy nimenomaan yleisen järjestyksen vaarantamista koskevaan lisävaatimukseen. Vaatimuksen lisäämistä säädökseen perustellaan muun muassa toteamalla, että ”häiritsevältä teolta vaaditaan myös tiettyä vakavuuden astetta. Näin ollen mikä tahansa internetissä tai sosiaalisessa mediassa esiintyvä asiattomuuksien huutelu ei vielä välttämättä täytä kysymyksessä olevan rikostunnusmerkkiä, ellei se ole vakavuudeltaan sellaista, että se tyypillisesti eli objektiivisesti arvioiden aiheuttaa pahennusta, mielipahaa tai ärtymystä laajemmankin yleisön kuin vain sen henkilön tai niidenhenkilöiden keskuudessa, joita se suoraan koskee. Rangaistavuuden rajaamisella näin tarkennettaisiin tunnusmerkistöä ja turvattaisiin sananvapautta”.

Valtuutettu toteaa, että joukkotuhonnan ja muiden rikosten ihmisyyttä vastaan julkisen kieltämisen, puolustelemisen tai vakavasti vähättelemisen kriminalisoinnin, kuten kiihottamisrikoksen, keskeinen *ratio* ei ole yleisen järjestyksen ylläpitäminen vaan tekojen kriminalisointien tärkein funktio on puolustaa eri vähemmistöön kuuluvien henkilöiden ihmisarvoa ja suojella vähemmistöryhmien jäseniä oikeudenloukkauksilta.

Esimerkiksi sosiaalisessa mediassa jaettu viesti joukkotuhonnan kieltämisestä on yleensä julkisesti saatavilla, ellei kyseessä ole rajatulle ryhmälle osoitettu viesti.

Valtuutettu suhtautuu, vallitsevassa yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa vähemmistöjen keskeisiä oikeuksia kyseenalaistetaan laajasti, hyvin kriittisesti ajatukseen, että rasismiin ja muukalaisvihaan ei puututa mahdollisimman tehokkaasti ja varoittavasti. Tästä näkökulmasta siirtyminen kapeampaan sääntelyyn, jossa tuomioistuin, käsitellessään rikosoikeudenkäynnissä joukkotuhonnan tai muiden ihmisyyttä vastaan kohdistuvien rikosten vähättelyä, myös joutuisi arvioimaan onko teko yleisemmin ollut omiaan häiritsemään yleistä järjestystä ei ole perusteltua. Jatkossakin rangaistavan teon edellytykseksi tulisi olisi riittävää, että teko on omiaan yllyttämään väkivaltaan tai vihaan. Valtuutettu toteaa myös, että Euroopan komission jo vuonna 2021 aloittama rikkomusmenettely Suomen hallitusta vastaan koskee myös EU:n rasismipuitepäätöksen puutteellista täytäntöönpanoa kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevassa säännössä olevien puutteiden johdosta (RL 10:11). Erityisesti kyse on siitä, että säännös ei nykyisellään anna riittävästi suojaa eri vähemmistöryhmiin kuuluville yksittäisille henkilöille vaan ainoastaan vähemmistöryhmille.

Ruotsia vastaan käynnistettiin samassa yhteydessä rikkomusmenettely. Siellä rikoslakiin sisällytettiin vuonna 2024 uusi puitesopimuksen vaatimukset täyttävä kiihottamispykälä.[1] Erityisen huomionarvoista nyt käsiteltävän esityksen kannalta on myös se, että Ruotsin uudessa sääntelyssä, paitsi että se puitesopimuksen edellyttämällä tavalla suojaa yksittäisiä vähemmistöön kuuluvia henkilöitä, rangaistavuutta ei ole sidottu lisävaatimukseen siitä, että teot häiritsisivät yleistä järjestystä.

Viime vuosina on esitetty laajasti huolta vihapuheen ja viharikosten lisääntymisestä, ja siitä, suhtautuvatko hallitus ja viranomaiset tähän riittävällä vakavuudella. Valtuutettu pitäisi tärkeänä, että nyt säädettävänä oleviin muutoksiin rikoslakiin sisältyisi myös EU-komission perustellussa kannanotossa esittämiä muutoksia myös kiihottamispykälään. Tämä olisi tärkeä viesti syrjintää kokeville ja koko yhteiskunnalle siitä, että myös yksittäiseen henkilöön kohdistuva alkuperään,

[1] Brottsbalken, 16 kap. 8 § 1 stk: Den som i ett uttalande eller i ett annat meddelande som sprids uppmanar till våld mot, hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp, en annan sådan grupp av personer eller en enskild i någon av dessa grupper med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år. (Lag om ändring i brottsbalken, SFS 2024:340)

uskontoon, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuva vihapuhe ei saa yhteiskunnan hyväksyntää. Samalla myös komissio voisi saada päätökseen rikkomusmenettelyn Suomea vastaan rasismipuitepäätöksen vajavaisesta toimeenpanosta.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman

Johtava erityisasiantuntija, yksikönpäällikkö Robin Harms